

Colloquia Epistolaria Омелян Пріцак і Юрій Луцький

Публікація,
текстологічне опрацювання
і коментарі
Ольги Лучук

Листи з фонду Юрія Луцького опубліковано з дозволу Архіву Торонтського університету (Торонто, Канада).

Листи з фонду Омеляна Пріцака опубліковано з дозволу Наукового архіву Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Київ, Україна).

Letters from the George S. N. Luckyj fonds are published with the permission of the University of Toronto Archives.

Letters from the Omeljan Pritsak fonds are published with the permission of the National University of Kyiv-Mohyla Academy Scientific Archive.

УДК 82.6[О.Пріцак+Ю.Луцький]
Л 87

© Ольга Лучук,
текстологічне опрацювання, коментарі, 2014
© «Акта», видання, 2014
ISBN 978-966-8917-63-9

Оглав

*Ольга Лучук. Листування між Омеляном Пріцаком
і Юрієм Луцьким, або Причинки до історії українознавства*

v

**Омелян Пріцак і Юрій Луцький:
Листування (1969–2000 рр.)**

1

*Ольга Лучук. Гарвардський проект
Омеляна Пріцака*

115

*Ольга Лучук. Просопографія Юрія Луцького
крізь призму його епістолярію*

131

Джерела та згадувані твори

142

Іменний покажчик

146

Листування між Омеляном Пріцаком і Юрієм Луцьким, або Причинки до історії українознавства

Під сучасну пору, коли домінує спілкування через Інтернет, епістолярний жанр переживає глибоку кризу. Навіть невідомо, чи він цю кризу взагалі подолає. Та це знамення нашого часу. Раніше було по-іншому, люди спілкувалися листовно набагато частіше, ніж тепер. Таким чином, епістолярна спадщина наших попередників є першорядним джерелом у дослідженні певної історичної чи культурної ситуації, на підставі чого можна простежити (або реконструювати) реальні причини, які покликали до життя конкретні події та явища.

Листування між професором Гарвардського університету Омеляном Пріцаком (1919–2006) і професором Торонтського університету Юрієм Луцьким (1919–2001), яке представлено у цій книжці, свідчить про те, що ці двоє науковців упродовж життя підтримували не лише професійні, а й дружні контакти. Це листування, яке сьогодні стає доступним для дослідників, охоплює період у понад тридцять років — від 1969 до 2000 р. Загальна збережена кількість листів — 50. Частотність листування не завжди була однаковою. Найінтенсивнішим виглядає період з 1969 до 1971 р. (35 листів). Інші періоди листування, хоч значно коротші в часі, також цікаві змістовно.

Епістолярій упорядковано на основі двох архівів. Спершу були опрацьовані архівні матеріали Юрія Луцького, які зберігаються в архіві Торонтського університету¹. Там виявлено 41 лист (18 листів Омеляна Пріцака, а також 23 копії листів Юрія Луцького). Нещодавно ці матеріали були доповнені листами, які зберігаються в архіві Омеляна Пріцака². Це дев'ять листів Юрія Луцького, а також копія першої сторінки листа Омеляна Пріцака від 22 жовтня 1969 р., оригінал якого зберігається в архіві Торонтського університету. Отож, дублетів між збереженими архівними матеріалами практично немає. Таким чином, дві архівні збірки доповнюють одна одну.

З листів, що зберігаються в архівах Торонто й Києва, виразно проступає кілька українознавчих проектів і подій, якими в різний час були пов'язані Омелян Пріцак і Юрій Луцький. Серед них найперше варто згадати про видання в гарвардській українознавчій серії монографії Юрія Луцького «Між Гоголем і Шевченком»³, про ймовірне викладання Юрія Луцького в Гарвардському університеті, а також про контроверсію (на початку 1980 р.) щодо «українознавчої посади» в Торонтському університеті⁴.

¹ University of Toronto Archives (UTA): UTA B1995–0017/001(15); UTA B1995–0017/002(03); UTA B1996–0015/001(18); UTA B2003–0004/001(06). Дослідження епістолярної спадщини Юрія Луцького здійснено за підтримки Канадського інституту українських студій (Програма імені Івана Коляски) та Центру європейських, російських і євразійських студій у Торонтському університеті (Програма імені Петра Яцика).

² Науковий архів Національного університету «Києво-Могилянська академія», фонд 10, опис 1, справа 728, арк. 1–13. За надані листи з фонду Омеляна Пріцака висловлюю подяку директорів Науково-дослідного центру орієнталістики імені Омеляна Пріцака Ігореві Срібняку та старшому науковому співробітникові, керівнику архівної секції цього центру Таїсії Сидорчук.

³ *Luckyj, George S. N. Between Gogol' and Ševčenko...*

⁴ Ці та інші сюжети я докладно схарактеризувала в доповіді «Українознавчі проекти Омеляна Пріцака і Юрія Луцького», виголошеній на Міжнародній науковій конференції «Спадщина Омеляна Пріцака і сучасні гуманітарні науки» в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» 28 травня 2008 р. Див. також мою статтю: *Лучук О. М. Українознавчі проекти Омеляна Пріцака*

У травні 1969 р. Юрій Луцький нав'язує, а радше відновлює знайомство з Омеляном Пріцаком після “чвертьсторічної перерви” (лист від 16 травня 1969 р.). На час відновлення знайомства (через понад 20 років після зустрічі в Геттінгені)⁵ Омелян Пріцак очолював Комітет українознавчих студій у Гарвардському університеті⁶, а Юрій Луцький очолював кафедру славістики в Торонтському університеті⁷. Пишучи до Пріцака, Луцький, якому відомо було про запускування українознавчих видань у Гарварді, запропонував свою монографію «Між Гоголем і Шевченком», яку назвав “спробою аналізу “інтелектуальної історії” України в першій половині 19 ст.” і яку видавництво Торонтського університету відкинуло “за український національний ухил”. Омелян Пріцак, який (як свідчить його лист-відповідь від 20 травня 1969 р.) зацікавився цією пропозицією Юрія Луцького, упродовж 1969–1970 рр. брав найдіяльнішу участь у підготовці монографії «Між Гоголем і Шевченком» до друку.

Другий проект, який на початку 1970-х років поєднує професорів Пріцака і Луцького, — ймовірно викладання Юрія Луцького в Гарвардському університеті. Це було пов'язано з тим, що літературознавець Орест Зілінський з Праги, якого первісно було запрошено до Гарварду викладати українську літературу, не мав змоги приїхати до США. Тоді Омелян Пріцак, як голова Комітету українознавчих студій, звернувся “за поміччю” до Торонто (лист від 19 червня

і Юрія Луцького (на матеріалі листування науковців) // Спадщина Омеляна Пріцака і сучасні гуманітарні науки... – С. 160–168.

⁵ Порівн. нотатку зі споминів Юрія Луцького про перебування в повоєнній Німеччині: “З українськими втікачами в Німеччині я майже не зустрічався <...>. Але все-таки деякі українці віднайшли мене. <...> Щоб поговорити з Омеляном Пріцаком, я “гічгайд” по автобанах з Брауншвайгу до Геттінгена, де він тоді жив. У нього були деякі великі плани, які, двадцять років пізніше, він здійснив в Америці” (*Луцький Юрій*. На перехресті... – С. 52).

⁶ Див.: *Хемич Степан*. Омелян Пріцак — Сильветка його студентської і наукової діяльності // *Пріцак Омелян*. Чому катедри українознавства в Гарварді?... – С. XIX–XX. Порівн.: *Hajda, Lubomyr A.* Omeljan Pritsak: A Biographical Sketch... – P. 5.

⁷ Див.: *Burstynsky, Edward N.; Lindheim, Ralf*. Preface // *In Working Order*... – P. VIII.

1970 р.). Якраз у весняному семестрі 1970/1971 навчального року професор Луцький планував поїхати в наукове відрядження до Польщі, щоб досліджувати українсько-польські літературні зв'язки, проте був готовий приїхати на виклади до Гарварду, пропонуючи два курси: «Шевченко і його сучасники» (варіант: «Український романтизм») і «Українська література в 1920-х роках» (лист від 5 червня 1970 р.). Однак, через «деякі фінансові труднощі» (лист Омеляна Прицака від 6 жовтня 1970 р.) ця справа затягнулася. З кінця 1970 — початку 1971 р., на жаль, не збереглося листів, а отже невідомо, що конкретно відбувалося далі, хоча знаємо, чим усе закінчилося. З пізніших листів видно, що професор Луцький у першій половині 1971 р. був у Празі, а також у Польщі та Німеччині. Отож, із викладанням у Гарварді таки не склалося.

Є ще один, найдраматичніший, сюжет у листуванні Омеляна Прицака та Юрія Луцького, на якому зупинюся докладніше. Він пов'язаний з призначенням професора на українознавчу посаду в Торонтському університеті. Обидва кореспонденти були прямо задіяні в цій справі, і кожен з них відіграв у ній свою роль. На жаль, кожен протилежну. У цій справі (чи не єдиний раз) вони частково виступили опонентами, що призвело до тимчасового непорозуміння між двома однодумцями.

Почалась історія з того, що на початку 1979 р. у Торонтському університеті був оголошений конкурс на посаду професора-україніста (англійською це звучало “Chair of Ukrainian Studies”, що часом перекладають як “катедра українознавства”). Насправді йшлося про одну посаду професора-україніста при кафедрі історії чи політичної економіки. Професор Луцький був членом Комітету в Торонтському університеті, який займався добором кандидатів. Зокрема, сам Юрій Луцький пише про ці події у своєму щоденнику «Роки сподівань і втрат»: “У 1980 році я був в осередку нової контраверсії у Торонті — з приводу призначення П. Магочого на пост кафедри української історії. Я провадив головну опозицію до такого призначення, ґрунтуючись на тому, що Магочій ніколи не вивчав української історії, а інші кандидати (Субтельний, Шпорлюк, Сисин) її вивча-

ли. Департамент історії, в якому була нова кафедра, одногolosно підтримував Маґочого тому, що він не українського, а русинського походження. Студентська громада була на моєму боці. Контраверсія шаліла кілька місяців і заторкнула навіть медіа. Українська громада (Фундація), яка допомагала збирати фонди, <...> не підтримала мене у критичний момент. Ми справу програли, Маґочого призначили й дали йому тенюр [постійну посаду. — О.Л.]”⁸. Отже, як бачимо, Юрій Луцький був головним опонентом призначення на цю посаду Маґочі, переважно через те, що д-р Маґочі, за словами професора Луцького, ніколи не викладав історії України і “не приховував, зрештою, що він завзятий русин”⁹. Ця справа назагал доволі контроверсійна й потребує спеціальних студій; тут я тільки вкажу, як і чому ця контроверсія роз’єднала (на щастя, на короткий час) Юрія Луцького й Омеляна Пріцака.

Омелян Пріцак, на відміну від Юрія Луцького, підтримав Пола Маґочі, бо вважав його за перспективного молодого науковця. І мав, очевидно, для цього підстави, бо знав його понад 12 років і був знайомий з його публікаціями. Тому він і написав назагал прихильну рекомендацію д-рові Маґочі на вже згадувану посаду. Юрій Луцький у листі від 5 березня 1980 р. просить Омеляна Пріцака надіслати йому копію цієї рекомендації. З цього-таки листа довідуємося про причини неґативного ставлення Луцького до кандидатури Маґочі. Здавалося б, не було підстав для непорозумінь, кожен має право висловлювати свою позицію і її обстоювати. Але, мабуть, вирішальною для цих стосунків була зустріч у Торонто на початку квітня 1980 р., бо в листі від 15 квітня 1980 р. Луцький зазначає, що Пріцак, перебуваючи в Торонто, своїм виступом “роздратував” “українських професіоналістів”, які дали гроші на цю посаду, а це, на його думку, “не допоможе ні українській громаді, ні українській науці — чи то в Канаді, чи в Гарварді”. Цей період листування закінчується сумно, бо між Луцьким і Пріцаком зайшло через Маґочі глибоке непорозуміння: Луцький вважав Маґочі невідповідною кан-

⁸ Луцький Юрій. Роки сподівань і втрат...— С.40.

⁹ Луцький Юрій. На сторожі...— С.57.

дидатурою на українознавчу посаду в Торонтському університеті, натомість Пріцак, написавши Магочі рекомендацію (яку, на думку Луцького, в Торонто сприйняли як дуже похвальну), всіляко “боронив Магочі перед університетом в Торонто як найкращого кандидата” (лист від 15 квітня 1980 р.).

У цій справі, на мою думку, було забагато емоцій. Зокрема, Юрій Луцький повівся, мабуть, занадто експресивно, адже він зрезигнував із членства в Комітеті Торонтського університету, хоча міг би пробувати впливати на кінцеве рішення; також хотів вийти з “візитового комітету” в Гарварді, бо вважав, що після цих подій він “може вважатися [людиною] необ’єктивною щодо Гарварду” (лист від 15 квітня 1980 р.).

x

Проте, на щастя, це не був кінець у листуванні Юрія Луцького й Омеляна Пріцака, адже справжні друзі, мабуть, таки можуть подолати будь-які непорозуміння та образи. Знаючи про “експресивність” свого характеру, Юрій Луцький перший порушує мовчанку і пише до Омеляна Пріцака листа з пропозицією “погребати сокиру” (лист від 9 липня 1984 р.). Омелян Пріцак, утішений миротворчим листом Юрія Луцького, написав у відповідь такі слова: “Сердечно дякую Тобі за Твого доброго листа від 9 липня. Я дуже радий, що наше непорозуміння знайшло своє завершення і що можемо повернутися до наших давніх дружніх відносин” (лист від 10 серпня 1984 р.). У листах цього періоду обговорюються наукові сюжети, зокрема: вшанування пам’яті історика Івана Лисяка-Рудницького, створення енциклопедичного довідника про Україну тощо. Отож, із листування видно, що непорозуміння між давніми друзями минулися.

Листи Омеляна Пріцака і Юрія Луцького (за період від 16 травня 1969 р. до 24 грудня 2000 р.) публікуються вперше. На публікацію архівних матеріалів з фонду Юрія Луцького надано дозвіл архівом Торонтського університету; на публікацію архівних матеріалів з фонду Омеляна Пріцака надано дозвіл Науковим архівом Національного університету «Києво-Могилянська академія». У текстах максимально збережено епістолярний ідіолект обох кореспондентів. Окремі виправлення стосуються тільки пунктуації та очевидних друкарських помилок. Окрім того, скорочення слів, які є в листах, роз-

крито у квадратних дужках. Листи писані, як правило, українською мовою. Однак, є кілька листів, написаних англійською мовою. Вони публікуються мовою оригіналу в основному корпусі листів, а переклад українською мовою подано у примітках. Листи упорядковано за хронологією.